

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

**КОЗАЧИНА Анна Меружанівна - здобувачка кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ**

**УДК 342.9:341.01
DOI 10.32782/NP. 2023.1.14**

У статті здійснено дослідження проблемних аспектів кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, пов'язані з євроінтеграційними процесами в Україні. Аргументовано, що декларування недостовірної інформації істотним чином впливає на економічну складову держави та авторитет органів державної влади. Отримання Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі зумовило необхідність узгодження національного та європейського законодавства, що певним чином позначається на правозастосуванні під час притягнення винних до відповідальності за декларування недостовірної інформації. Науково доведено, що Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» на момент воєнного стану фактично скасовано обов'язок подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що не відповідає вимогам Європейського Союзу до України. Обґрунтовано доцільність доповнити примітку до ст. 366-2 Кримінального кодексу України та ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення положенням про те, що суб'єкти декларування, які у визначений Законом України «Про запобігання корупції» строк не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у зв'язку з виконанням завдань в інтересах національної безпеки і оборони України, безпосередньою участю

у веденні воєнних (бойових) дій, перебуванням у районі проведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окупованій території, іншими обставинами, спричиненими військовою агресією Російської Федерації, не підлягають притягненню до відповідальності за несвоєчасне подання такої декларації.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, корупція, декларування, недостовірна інформація, службова особа, місцеве самоврядування, євроінтеграція.

Постановка проблеми

2022 рік для українського народу став одним з найважчих. Повномасштабна війна росії проти України змінила звичайний порядок життєдіяльності кожного українця, суспільства та держави в цілому [15, с. 181]. Головним завданням для України та її народу стало здійснення відсічі збройній агресії росії. Для виконання цього завдання вживається низка надважливих заходів від узгодження дипломатичних рішень з іншими державами до виконавчих дій на місцях. Все це сприяє забезпеченню захисту незалежності нашої держави. Проте боротьба із зовнішнім ворогом певним чином відвернула увагу від необхідності протидії «внутрішньому ворогу» – кримінально протиправній діяльності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зокрема тим кримінальним правопорушенням, які є корупційними чи пов'язаними з корупцією. Високий рівень корупції породжує недовіру грома-

дян до органів державної влади та уповноважених осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування, а також підривають авторитет цих органів, який в умовах війни повинен бути непохитним. Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку держави [12, с. 403]. Вчинення суспільно небезпечних діянь корупційного характеру призводить до нестабільної ситуації всередині держави, і, як наслідок, нездатності ефективно протидіяти збройній агресії росії проти України. Одним з таких кримінальних правопорушень є декларування недостовірної інформації, яке істотним чином впливає на економічну складову держави та авторитет органів державної влади. Отримання Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі (далі – ЄС) зумовило необхідність узгодження національного та європейського законодавства, що певним чином позначається на правозастосуванні під час під час притягнення винних до відповідальності за декларування недостовірної інформації. У зв'язку з цим, постає необхідність дослідження питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Стан дослідження

Окремі питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у своїх працях досліджували такі вчені, як В. В. Андрієшин, О. С. Бондаренко, В. І. Борисов, Д. Ф. Волонець, В. О. Гацелюк, В. В. Гордієнко, О. О. Дудоров, З. А. Загинеї, Л. В. Крупнова, Н. А. Литвин, М. І. Мельник, І. І. Митрофанов, Д. М. Міськів, О. М. Рєзнік, М. І. Хавронюк, В. В. Чернеї, С. С. Чернявський та інші. Праці зазначених учених становлять значний науковий доробок, однак з моменту отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, національне законодавство суттєво змінилося, зокрема кримінальне, що позначається на правозастосуванні під час притягнення винних до відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів кримінальної відповідальності

за декларування недостовірної інформації, пов'язаних з необхідністю узгодження національного та європейського законодавства.

Виклад основного матеріалу

Корупція є загрозою національній безпеці кожної держави та призупиняє демократичний розвиток країни. Корупція отруює економіку, політику, владу та інші не менш важливі сфери суспільного життя. На сучасному етапі розвитку суспільства питання протидії корупції є надзвичайно важливим для України, яка виборола незалежність і утвердилася як незалежна держава у світовому співтоваристві. Сталість демократичного розвитку України значною мірою залежить від реалізації принципів законності та справедливості, неухильного дотримання всіма державними службовцями букви закону, подолання фактів незаконного одержання посадовими особами матеріальних цінностей, послуг чи інших благ. Сучасна ситуація в Україні є складною та досить суперечливою, у країні відсутня скоординована державна політика у боротьбі з корупцією, вузьке бачення шляхів протидії. Зусилля влади зводяться до традиційних підходів, які призводять до розпорошення антикорупційних зусиль, заснованих на неефективних у сучасних умовах репресивних засобах [14, с. 227–228].

На думку іноземних урядовців та бізнесменів, поширення корупції є однією з головних проблем для розвитку нормальних економічних відносин між Україною та іншими країнами, причиною їхнього небажання інвестувати значні кошти у вітчизняну економіку. Наведене яскраво свідчить про те, що пошук ефективних шляхів протидії корупції в Україні є актуальним завданням суспільства [14, с. 228].

Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС поставило перед нашою державою певні вимоги, які необхідно виконати найближчим часом. Серед таких вимог є 1) ефективна протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) обов'язкове подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваже-

ної на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому декларування повинно бути відкритим (гласним), крім інформації з обмеженим доступом, а також прозорим, тобто без можливості уникнути декларування чи подати недостовірні дані. Попри здійснення низки заходів, нині виконати вимоги ЄС у повному обсязі не вдається.

За 2022 рік в Україні правоохоронними органами було зареєстровано 11 617 кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, з яких 78 – декларування недостовірної інформації (ст. 366-3 Кримінального кодексу (далі – КК) України). Для порівняння, у 2021 році зареєстровано – 18 330 діянь зазначеного вище характеру, з яких лише 1 кримінальне правопорушення пов'язане з декларуванням недостовірної інформації [10]. Не цілком зрозуміло з чим це пов'язано, але порівняно з 2021 роком у 2022 році кількість облікованих фактів декларування недостовірної інформації зростає у 78 разів, що є неприйнятним в умовах війни та необхідністю виконання вимог ЄС.

Можливо, певним чином, на такі показники вплинула декриміналізація ст. 366-1 КК України. Так, 14 жовтня 2014 року було прийнято Закон України № 1700-VII «Про запобігання корупції», яким встановлено кримінальну відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації (ст. 366-1 КК України) [7; 2]. Рішенням № 13-р/2020 від 27 жовтня 2020 року Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною) зазначену вище статтю КК України, чим фактично скасував кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації [8].

Крім того, 4 грудня 2020 року було прийнято Закон України № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», яким з КК України виключено ст. 366-1. У зв'язку з цим, усі кримінальні провадження, розпочаті за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-1 КК України, підлягали закриттю за п. 4 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України – «набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою» (нині – «п. 4-1. втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння») [3].

Водночас, зазначеним вище законом було доповнено КК України ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації» та 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Зазначені зміни набули чинності 30 грудня 2020 року. Таким чином, з початку 2021 року декларування недостовірної інформації було знову криміналізованим. Виходить так, що або за весь 2021 рік правоохоронні органи якимось чином не виявили фактів декларування недостовірної інформації, або їх дійсно не було.

Законом України від 29 червня 2021 року № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» в примітку до ст. 45 КК України було внесено зміни, якими також передбачено перелік кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, до яких віднесено і декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) [5; 11, с. 147].

Кожна держава постійно балансує між принципами поваги до права і свободи людини та громадянина, інтеграції в міжнародне співтовариство, з одного боку, та необхід-

ність забезпечення економічного зростання й національної безпеки, з іншого [9, с. 177; 13, с. 116]. Це відбувається нині в Україні: необхідність захисту незалежності держави вимагає звуження кола прав і свобод людини та громадянина, а євроінтеграція диктує зворотні умови.

Як було зазначено раніше, однією з вимог ЄС перед Україною є обов'язкове подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну парламентом нашої держави було прийнято Закон України від 8 липня 2022 року № 2381-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану», яким було встановлено, що суб'єкти декларування подають декларації протягом 90 календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану на території України [5]. Таким чином, на момент воєнного стану фактично скасовано обов'язок подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що не відповідає вимогам ЄС до України.

Через відсутність обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і продовження воєнного стану притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в майбутньому може мати певні складнощі, зокрема пов'язані зі скасуванням чи зміною окремих положень законодавчих актів, строків давності притягнення до відповідальності, можливості легалізації майна отриманого злочинним шляхом, переховування винних та виїзд за межі нашої держави тощо.

Для уникнення проблемних ситуацій під час правозастосування в майбутньому, а також на виконання вимог ЄС щодо здійснення антикорупційних заходів у нашій державі, до Верховної Ради України подано проект закону від 23 вересня 2022 року № 8071 «Про внесення змін до деяких за-

конів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу», яким запропоновано встановити, що особи, які у 2022 році не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подають таку декларації не пізніше 60 календарних днів з дня набрання чинності цього закону. Крім того, суб'єкти декларування, які у визначений цим законом строк не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у зв'язку з виконанням завдань в інтересах національної безпеки і оборони України, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, перебуванням у районі проведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окупованій території, іншими обставинами, спричиненими військовою агресією Російської Федерації, не підлягають притягненню до відповідальності за несвоєчасне подання такої декларації [4].

Таким чином, зазначеним проектом закону одночасно можна вирішити два проблемні питання: 1) задовольнити вимоги з боку ЄС до України щодо поновлення обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) не притягувати до відповідальності суб'єктів декларування, які все одно не подали у визначений строк декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, через поважні причини, пов'язані з безпосередньою участю у відсічі збройної агресії росії проти України.

Для більш ефективної реалізації зазначених вище положень, а також з метою уникнення колізій під час правозастосування, пропонуємо доповнити примітку до ст. 366-2 КК України та ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення наступним положенням: «Суб'єкти декларування, які у визначений Законом України «Про запобігання корупції» строк не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», та/або

повідомлень, передбачених частинами першою, четвертою статті 52 Закону України «Про запобігання корупції», у зв'язку з виконанням завдань в інтересах національної безпеки і оборони України, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, перебуванням в районі проведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окупованій території, іншими обставинами, спричиненими військовою агресією Російської Федерації, не підлягають притягненню до відповідальності за несвоєчасне подання такої декларації».

Такі зміни до КК України необхідно внести, оскільки досконалість кримінального закону безпосередньо позначається на ефективності кримінально-правової охорони суспільних відносин, застосуванні кримінально-правових норм із дотриманням принципу законності [1, с. 19].

Висновок

На економічну складову держави та авторитет органів державної влади істотним чином впливають факти декларування недостовірної інформації, тобто вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України. Це зумовлює необхідність протидії таким суспільно небезпечним діянням з метою викорінення корупції в Україні, утримання стабільності всередині держави, здійснення ефективної відсічі збройній агресії росії.

У зв'язку з отримання Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі потала необхідність узгодження національного та європейського законодавства, Попри це, під час воєнного стану на території України фактично скасовано обов'язок подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що суперечить вимогам ЄС.

З метою узгодження національного та європейського законодавства, виконання вимог ЄС щодо євроінтеграції України та відновлення обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, необхідно внести наведені вище зміни до Закону України

«Про запобігання корупції», КК України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Література

1. Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 600 с.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу : проект Закону України від 23 верес. 2022 р. № 8071. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74966.

5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану : Закон України від 8 лип. 2022 р. № 2381-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#n5>.

6. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : Закон України від 29 черв. 2021 р. № 1576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#Text>.

7. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України

«Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовт. 2020 р. № 13-р/2020 (справа № 1-24/2020(393/20)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>.

9. Скриник М. В. Мілітарна метафора як один із засобів вербалізації концепту Україна в російських ЗМІ. *Мова і культура*. 2013. № 16. С. 172–178.

10. Статистика / Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.

11. Юріков О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних кримінальних правопорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, на підставі угод. *Нове українське право*. 2021. № 5. С. 146–151.

12. Юріков О. О. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 403–406.

13. Cherniavskiy S., Babanina V., Mykytychuk O., Mostepaniuk L. Measures to combat cybercrime: analysis of international and Ukrainian experience. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39 (69). P. 115–132.

14. Cherniei V., Cherniavskiy S., Babanina V., Ivashchenko V. Criminal remedies and institutional mechanisms for combating corruption crimes: the experience of Ukraine and international approaches. *Juridical Tribune*. 2022. № 12 (2). P. 227–245.

15. Yurikov O. Counteracting planning, preparation, resolution and management aggressive war on the territory of Ukraine. *Legal sciences and their role in the development of the legal culture of a modern man* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. С. 180–197.

PROBLEM ASPECTS OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR DECLARING UNREAL INFORMATION RELATED TO EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE

The article examines the problematic aspects of criminal liability for declaring false information related to the European integration processes in Ukraine. It is argued that the declaration of unreliable information significantly affects the economic component of the state and the authority of state authorities. Ukraine's obtaining the status of a candidate for membership in the European Union necessitated the harmonization of national and European legislation, which in a certain way affects law enforcement during the prosecution of those guilty of declaring false information. It has been scientifically proven that the Law of Ukraine «On Amendments to the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» Regarding the Peculiarities of the Application of Legislation in the Field of Prevention of Corruption in Martial Law» at the time of martial law effectively abolished the obligation of the subject of declaration to submit a declaration of a person authorized to performing the functions of the state or local self-government, which does not meet the requirements of the European Union for Ukraine. The expediency of adding a note to Art. 366-2 of the Criminal Code of Ukraine and Art. 172-6 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses with the provision that the subjects of the declaration who, within the period specified by the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», did not submit a declaration of a person authorized to perform the functions of the state or local self-government, in connection with the performance of tasks in the interests of the national security and defense of Ukraine, direct participation in the conduct of military (combat) operations, stay in the area of military (combat) operations and/or in the temporarily occupied territory, other circumstances caused by the military aggression of the Russian Federation, shall not be held liable for untimely submission of such a declaration.

Key words: criminal responsibility, corruption, declaration, false information, official, local self-government, European integration.